

בעניין:

1. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
2. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי
3. המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב, קרן אלסיראג' ח.פ. 513813584
4. ההתאחדות הארצית של ועדי ההורים הערביים למערכת החינוך בישראל
ע.ר. 580252526
5. פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי ע.ר. 580327005
6. חאמלה – המרכז הערבי לפיתוח המדיה החברתית ע.ר. 580574358
7. שהאד מעיגל אלהואשלה ת.ז. [REDACTED] (קטינה)
8. מורג'אן רטב אבו קרינאת ת.ז. [REDACTED] (קטינה)
9. אנואר קאיד אלעתאמין ת.ז. [REDACTED] (קטינה)
10. ודיע ג'בר אבו קוידר ת.ז. [REDACTED] (קטין)
11. פאדי אברהים אבו מסאעד ת.ז. [REDACTED] (קטין)

כולם ע"י עוה"ד סאוסן זהר ו/או איה חאג' עודה ו/או חסן ג'בארין ו/או
סוהאד בשארה ו/או מאיסאנה מוראני ו/או נארימן שחאדה זועבי ו/או
סארי עראף ו/או פאדי ח'ורי ו/או רביע אג'ברייה
מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל
רחוב יפו 94, חיפה
טל: 04-9501610; נייד: 052-6399147; פקס: 04-9503140
דוא"ל: aijah@adalah.org, sawsan@adalah.org

העותרים

נגד

1. ראש הממשלה
 2. משרד החינוך
- ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים
רח' סלאח אלדין 29, ירושלים
טל: 073-39253542; פקס: 02-6467011
בדואר אלקטרוני: HCI-dep@justice.gov.il

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי ובקשה לקיום דיון דחוף

בית המשפט הנכבד מתבקש בזאת להוציא מלפניו צו על תנאי המורה למשיבים לבוא וליתן טעם:

א. מדוע לא לפעול כי, תלמידים המתגוררים בכפרים לא מוכרים (37 כפרים ובהם כ- 26,000 תלמידים בגיל חינוך חובה) בנגב ואשר לומדים בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים, יהיו מחוברים לרשת האינטרנט לצורך הנגשת מערך הלמידה מרחוק עבורם המופעל על ידי המשיב מס' 2 במצב משבר נגיף הקורונה; לחילופין מדוע לא לספק עבורם ראוטרים ניידים לצורך חיבור לאינטרנט וקבלת גישה למערך הלמידה מרחוק;

ב. מדוע לא לפעול כי, תלמידים המתגוררים בכפרים בנגב שהוכרו על ידי המדינה אך עדיין בהליכי תכנון (והם: אבו תלול, אום בטין, ביר הדאג', אלסייד, אבו קרינאת, מולדה, קסר אלסר דריג'את, טראבין אלסאנע, כוחלה ומכחול) שבהם כ- 25,000 תלמידים בגיל חינוך חובה הלומדים בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים, יהיו מחוברים לרשת האינטרנט לצורך הנגשת מערך הלמידה מרחוק עבורם המופעל על ידי המשיב מס' 2 במהלך משבר נגיף הקורונה; לחילופין מדוע לא לספק עבור תלמידים אלה ראוטרים ניידים לצורך חיבור לאינטרנט וקבלת גישה למערך הלמידה מרחוק מטעם המשיב מ' 2;

ג. מדוע לא לדאוג כי לכל תלמיד המתגורר בכפר לא מוכר או בכפר מוכר שעדיין בתכנון ושאינו בו תשתית חשמל ואין בבעלותו מחשב, יהא לווה מחשב ביתי שיוכל להתחבר אליו לרשת האינטרנט על מנת לקבל חינוך במסגרת מערך הלימוד מרחוק במהלך משבר נגיף הקורונה.

בקשה לקיום דיון דחוף

1. לאור משבר נגיף הקורונה, הורה משרד החינוך – משיב מס' 2 – על הפסקת הלימודים בכל בתי הספר ומוסדות החינוך במדינה. על מנת לדאוג לרצף חינוכי לכלל התלמידים במוסדות חינוך יסודי וחטיבת ביניים, הורה המשיב מס' 2 על הפעלת מערך לימוד מרחוק במצב חירום. במערך זה לומדים התלמידים מבתיים באמצעות חיבור לאינטרנט מצידו מחשבים שאמור להיות ברשותם. מערך זה הוא היחיד היום המבטיח רציפות מערכת החינוך היום.

2. ענייננו בעתירה דחופה הדורשת הנגשה מיידית של מערך הלימוד מרחוק עבור תלמידים המתגוררים בכפרים לא מוכרים בנגב והלומדים בבתי ספר בגיל יסודי וחטיבת ביניים. מדובר בלפחות בכ- 26,000 תלמידים המתגוררים ב 37 כפרים לא מוכרים בנגב וכן בכ- 25,000 תלמידים הלומדים ב 11 כפרים שהוכרו על ידי המדינה בין השנים 2003-2011 אך הליכי התכנון בהם טרם הושלמו ועל כן אין בהם תשתיות חשמל.

3. היינו, אין מענה חינוכי רשמי היום לכ- 51,000 תלמידים שפקדו את מערכת החינוך הערבית בנגב עד לסגירת בתי הספר ומוסדות החינוך בחודש מרץ 2020. הן הכפרים הלא מוכרים והן אלו שהוכרו אך הליכי התכנון בהם טרם הושלמו, אינם מחוברים לתשתיות בסיסיות ביותר כמו רשת החשמל. בשל כך גם נעדרים בהם רשתות חיבור לאינטרנט. כמו כן למרבית הילדים אין מחשב ביתי. בהעדר גישה לאינטרנט וצידו מחשב מתאים אצל התלמידים הני"ל, הם מושבתים בבתיים וגישתם לחינוך נחסמה כליל. לפיכך, עתירה זו מתייחסת לחסימה הטוטאלית והגורפת ביותר לחינוך.

4. העדר נגישותם לאינטרנט של התלמידים נשוא העתירה, הינה עובדה הידועה למשיב מס' 2. יחד עם זאת משיב מס' 2 לא דאג לנקיטת צעדים שיאפשרו את המשך הלימוד של אותם תלמידים. ועל כן הנוק שייגרם

לתלמידים נשוא העתירה עלול להחריף ולהפוך לבלתי הפיך בין אם משבר הקורונה התקצר ובין אם הוא התארך.

5. לאור האמור לעיל מבוקש לערוך דיון דחוף בעתירה. נימוקי העתירה מהווים חלק בלתי נפרד מבקשה זו.

ואלה הם נימוקי העתירה:

הצדדים לעתירה

1. העותר מס' 1 – עדאלה – הינו עמותה רשומה בישראל והוא מרכז משפטי הפועל למען ההגנה וקידום זכויות אדם בכלל וזכויות אזרחי המדינה הערבים בפרט.
2. העותר מס' 2 – ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי – רשומה כעמותה אצל רשם העמותות. הוועדה הוקמה בשנת 1984, כוועדה ציבורית המייצגת את כלל הציבור הערבי במדינה בנוגע לחינוך הערבי, הפועלת בחסותו של הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל, ובתיאום עם ועדת המעקב העליונה לענייני החברה הערבית פלסטינית בישראל.
3. העותר מס' 3 – המועצה האזורית לכפרים הבלתי מוכרים בנגב - רשומה כחברה. היא הוקמה בשנת 1997 בתור ההנהגה העממית הנבחרת של הוועדים המקומיים בכפרים הבדווים הלא-מוכרים ונציגות תושביהם. המועצה פועלת למען הכרה ופיתוח של כפרי הבדווים ולשם כך פועלת, בין היתר, לייצוג הקהילה מול מקבלי החלטות. בנוסף לעותר פעילות של העצמה קהילתית בכפרים; מייצרת תשתית מידע עבור תושבי הכפרים.
4. העותר מס' 4 - ההתאחדות הארצית של ועדי ההורים הערביים למערכת החינוך בישראל – הינה עמותה רשומה שהוקמה בשנת 1996. מטרתה לייצג את ציבור ההורים הערביים בפני מוסדות השלטון וגופים אחרים; לחזק את הקשר בין מוסדות החינוך לבין ההורים; לפעול למען שיפור תנאי בתי הספר; לעמוד על משמרת בטחונם, בטיחותם ובריאותם של התלמידים.
5. העותר מס' 5 – פורום דו קיום בנגב לשוויון אזרחי – רשום כעמותה כדן מאז 1997. הוקם על ידי תושבים ערבים ויהודים בנגב במטרה לשמש מסגרת ובסיס לחברה משותפת ומאבק משותף לשוויון זכויות מלא בין ערבים ויהודים המאפשר צדק חברתי וצדק חלוקתי לאוכלוסיות הנגב. אחת הסוגיות המרכזיות שעומדות לנגד הארגון היא המאבק למען הכרה בכפרים הבדואים הבלתי מוכרים בנגב.
6. העותרת מס' 6, חאמלה – הינו עמותה רשומה כדן משנת 2013. היא פועלת בעיקר לאפשר לארגוני החברה האזרחית להשתמש בטכנולוגיה, האינטרנט בכלל וברשתות החברתיות בפרט ככלי לשינוי חברתי ולמען שמירה על הזכויות הדיגיטליות של האזרחים.
7. העותרת מס' 7 הינה קטינה מהכפר הלא מוכר אלע'ירה בנגב ולומדת בשנת הלימודים הנוכחית בכיתה ח' בבית ספר אלביאן בחורה בנגב. לעותרת אין מחשב ביתי ואין לה גישה לאינטרנט בכפר שלה בהיותו כפר לא מוכר.
8. העותרת מס' 8 הינה קטינה מהכפר הלא מוכר אבו קרינאת בנגב ולומדת בשנת הלימודים הנוכחית בכיתה ב' בבית ספר אבו קרינאת א' בכפר. לעותרת אין מחשב ביתי ואין לה גישה לאינטרנט בכפר שלה בהיותו כפר שהוכר על ידי המדינה אך עדיין בתהליכי תכנון.

9. העותרת מס' 9 הינה קטינה מהכפר הלא מוכר ח'שם זנה בנגב ולומדת בשנת הלימודים הנוכחית בכיתה ז' בבית ספר אלמוסתקבל בכפר אבו תלול. לעותרת אין מחשב ביתי ואין לה גישה לאינטרנט בכפר שלה בהיותו כפר לא מוכר.
10. העותר מס' 10 הינו קטין מהכפר הלא מוכר אלזרנוק בנגב ולומד בשנת הלימודים הנוכחית בכיתה ג' בבית ספר נווה מדבר בכפר אלזרנוק. לעותר אין מחשב ביתי ואין גישה לאינטרנט בכפר שלו בהיותו כפר לא מוכר.
11. העותר מס' 11 הינו קטין מהכפר הלא מוכר תל אל-מלח בנגב והוא לומד בשנת הלימודים הנוכחית בכיתה ב' בבית ספר תל אלמלח שבכפר כסייפה. לעותר אין מחשב ביתי ואין גישה לאינטרנט בכפר שלו בהיותו כפר לא מוכר.
12. המשיב מס' 1, ראש הממשלה מר בנימין נתניהו, הורה באמצעות תקנות שעות חירום על מגבלות קיצוניות על חופש התנועה של התושבים לרבות סגירת מערכות החינוך.
13. המשיב מס' 2, משרד החינוך, אחראי על ביצוע חוק לימוד חובה, התש"ט – 1949. בעקבות התפשטות נגיף הקורונה ומחשש לחיי התלמידים וצוות ההוראה בבתי הספר, החליט המשיב מס' 2 על השבתת מערכת החינוך לגילאים בחינוך יסודי וחטיבת ביניים. במקום זאת, עברה מערכת החינוך למערך לימוד מרחוק דרך רשת האינטרנט.

הרקע העובדתי

החלטת המשיב מס' 2 על הקמת מערך לימוד מרחוק

14. כידוע, מגפת הקורונה, נסגרו בתי הספר במערכת החינוך החל מיום 13.03.2020. בעקבות כך הוחלט על הפעלת מערך למידה מרחוק במטרה לשמור על רצף הלימוד ולהפחית את הפגיעה בשגרת הלימודים של התלמידים. וכן הוחלט על מתן תמיכה רגשית לתלמידים ועל קיום מסגרת חברתית וחינוכית תומכת.
15. ואכן מערך זה החל לפעול ביום 15.03.2020. יצוין כי בשבוע שבין ה-22 עד 26 במרץ הופסקה הלמידה מרחוק בחינוך היסודי אך חזרה לאחר מכן והיא ממשיכה עד היום וככל הנראה עד לסוף שנת הלימודים הנוכחית, לפחות.
16. חוזר מנכ"ל משרד החינוך שכותרתו "נוהלי שעת חירום במערכת החינוך" (הוראת קבע 0155) מיום 3.1.2019 מסדיר את ארגון וקיום הלימודים בבתי הספר במצב חירום והוא קובע "למידה מקוונת היא אמצעי נוסף המאפשר למערכת החינוך להפעיל את התלמידים מרחוק, כאשר אינם בבתי הספר, באמצעות אתרי האינטרנט הבית-ספריים". חוזר המנכ"ל עוסק, בין היתר, בהפעלת בתי הספר כמרכזי למידה לשעת חירום לרבות באמצעות למידה מקוונת מרחוק באמצעות האינטרנט. ניתן לעיין בחוזר בלינק הבא:

https://apps.education.gov.il/Mankal/horaa.aspx?siduri=218#_Toc256000249

17. מכח חוזר זה וכהכנה למצב החירום בעקבות התפשטות נגיף הקורונה פרסם המשיב מס' 2 בתחילת חודש ינואר 2020 נוהל מפורט המסדיר את הלמידה מרחוק בשעת חירום וכותרתו "חירום בזמן אמת – נהלים והנחיות להתנהלות ולמידה מרחוק בחירום". נוהל זה מפרט את הצעדים שיש לנקוט כדי לבצע את מערך הלמידה מרחוק ולפיו מפעיל המשיב מס' 2 את מערכת החינוך בימים אלו. על פי הוראות הנוהל, על מנהלי מוסדות החינוך לבצע

מיפוי של התלמידים שאין להם נגישות לתקשורת אינטרנט על מנת לבחון את חיבורם לרשת. כך שהאחריות על ביצוע הלמידה מרחוק הוטלה על מנהלי בתי הספר. במקביל קובע הנוהל הנחיות לתלמידים להיערכות ללמידה מרחוק מהבית כגון חובת הכנת מחשב מצויד במערכת וידאו שיהיה מחובר לרשת האינטרנט וזו לשון ההנחיות לתלמידים :

1. הכנת מחשב מצויד במערכת אודיו (אוזנייה ומיקרופון) – כיוון שהלמידה מרחוק בחירום מתבצעת בבית, מומלץ להתחיל בהיערכות לתרגיל למידה מרחוק כשבועיים לפני המועד ולהכין מחשב עם אוזניות ומיקרופון תקינים שישמשו בשעת חירום בתקשורת עם חברי הכיתה והמורים דרך האינטרנט בשעת תרגול למידה מרחוק בחירום.
2. בחירת מרחב הלמידה – כדאי לבחור מבעוד מועד את המרחב המוגן בבית לשהייה ממושכת יותר מבחינת שתיה, נשנושים, אוכל, משחקים, חיבורים לחשמל למחשב ולציוד שילווה אתכם בשעת למידה בחירום. תלמידים שיבחרו לשהות במקלטים בקהילה מוזמנים ליצור קשר עם בית הספר, המתנ"ס השכונתי או עם מינהל חברה ונוער לבירור מוקדי הפעלה של מרחבים מוגנים בקהילה שלכם ולברר אם ניתן לתרגל שם את התרגיל ללמידה מרחוק כחלק מתרגול ההיערכות ללמידה שעת חירום.
3. בדיקת ביצועי המחשב וההתאמה לכלים השונים - זה הזמן גם לבדוק את ביצועי המחשב הביתי שלכם : האם הוא מתאים לפעילות בכלים לייצוג מידע, בדקו אם האזניות והמיקרופון עובדים על ידי שימוש בכלים לתקשורת מרחוק, כמו קיום שיחה skype או hangouts עם חבר או בן משפחה.
4. וידוא כניסה לפורטל הבית ספרי – ולפורטל תלמידים היכנסו לפורטל הבית ספרי , תוך שימוש בזיהוי משרד החינוך (שם משתמש וסיסמא) ושל סביבות הלמידה בהן אתם מבצעים מטלות לימודים במהלך השנה בסביבות הלמידה של בית הספר שלכם. אם אתם נתקלים בקשיים הפנו בקשה לעזרה טכנית תמיכת הזדהות אחידה של משרד החינוך בטלפון 52556* .
5. חזרה על כללי הגלישה הבטוחה ברשת - זה הזמן לחזור על כל הכללים שלמדתם בנוגע לגלישה בטוחה ברשת, לחזור על נורמות התנהגות ולדעת מה מותר ומה אסור ברשת, מה מסכן אתכם ואת המדינה במצב חירום ומה תורם לחוסן אישי ולכם ולסובבים אתכם. עדכונים מפיקוד העורף – כדאי לקרוא את ההנחיות של פיקוד העורף לריענון הנהלים להתנהגות בחירום. הורידו למחשב שלכם קובץ הנחיות בחירום של פיקוד העורף לילדים."

לעיון בנוהל המשיב מס' 2 שכותרתו "חירום בזמן אמת – נהלים והנחיות להתנהלות ולמידה מרחוק בחירום" מחודש ינואר 2020, ראו הלינק הבא :

https://meyda.education.gov.il/files/lmida_herum/nohal_cherum_zman_emet_01012020.pdf

העדר תשתיות לחיבור לרשת האינטרנט בכפרים הלא מוכרים

18. כאמור, ב- 37 כפרים לא מוכרים וכן ב 11 כפרים שהוכרו על ידי הרשויות אך טרם עברו הליך תכנון ובהם בסה"כ כ- 51,000 תלמידים שאמורים לפקוד את מוסדות החינוך, אין חיבור לרשת החשמל ובכך אין רשתות אינטרנט. סוגיית העדר תשתיות חשמל בכפרים אלו, הגיעה זה מכבר לפתחו של בית המשפט העליון. כך למשל בבג"ץ 8062/05 אינאס אלאטרש נגד שר הבריאות (ניתן ביום 23.11.2005) נדונה עתירה של אשה מכפר לא מוכר שבתה בת השלוש חלתה בסרטן ודרשה מהמדינה לחבר את ביתה לרשת החשמל על מנת לאפשר לה לשמור על התרופות

הנחוצות לטיפול בבת שלה במקרה. בג"ץ דחה את העתירה בין היתר לאחר שקיבל את טענת המדינה כי בשל מגורי המשפחה בכפר שאינו מוכר, אין המשפחה רשאית לחיבור הבית לרשת החשמל.

19. עתירות אחרות שהגיעו לפתחו של בית המשפט הנכבד והמעידות על מחסור בתשתיות חשמל נגעו דווקא לחיבור לחשמל לבתי ספר שהוקמו על ידי המדינה בחלק מהכפרים הלא מוכרים בנגב. עתירות אלו הובילו לחיבור בתי הספר. ראו למשל ההליכים המשפטיים בהקשר זה:

- בג"ץ 4671/98 ד"ר עואד אבו פריח ואח' נ' רשות החינוך לבדואים ואח' (פסק דין מיום 17.1.99, פורסם בנבו).
- בג"ץ 5475/09 איוב אבו סבילה נ' משרד החינוך (פורסם בנבו, 10.3.10).
- בג"ץ 5247/13 אבו כף נגד משרד החינוך (ניתן ביום 19.12.2020).

20. על העדר תשתיות בסיסיות כמו חשמל בבתיים בכפרים הלא מוכרים בנגב, ניתן ללמוד עוד מדו"ח מסקנות וועדת האו"ם האחראית על יישום האמנה הבינלאומית לזכויות חברתיות וכלכליות. הוועדה התייחסה למחסור זה גם לאחרונה לאחר שבחנה את הדו"ח שהוגש על ידי מדינת ישראל בדו"ח מסקנות הוועדה שפורסם ביום 18.10.2019. בדו"ח המסקנות הביעה הוועדה דאגה אודות תנאי מחיה ירודים בכל הנוגע לתשתיות מים, חשמל, סניטריה ותחבורה ציבורית (פסקה 20, ד21 לדו"ח מסקנות הוועדה). לעיון בדו"ח מסקנות הוועדה הנ"ל ראו:

https://www.adalah.org/uploads/uploads/E_C-12_ISR_CO_4_37524_E%20.pdf

21. כמו כן, בקרב תלמידים ערבים בכלל ותלמידים מהכפרים הלא מוכרים בפרט, קיים מחסור גדול בהחזקת מחשבים ביתיים. מיפוי צרכים בהקשר להחזקת מחשבים ביתיים בוצע לאחרונה בעקבות הפעלת מערך הלמידה מרחוק, על ידי וועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות בתיאום עם אגפי החינוך ברשויות המקומיות השונות. מיפוי זה העלה כי הקשר לרשויות מקומיות בנגב 70% מהתלמידים הלומדים בכסיפה; 50% מהתלמידים בבתי הספר בלקייה ו- 50% מהתלמידים בבתי הספר בחורה, אין להם ציוד מחשבים להתחברות לאינטרנט. מחסור זה גדל ככל שהדבר מתייחס לתלמידים בכפרים הלא מוכרים.

הישגי התלמידים הבדואים במערכת החינוך והפערים חברתיים-כלכליים

22. ההישגים הירודים יותר של התלמידים הבדואים במערכת החינוך הערבית בנגב ביחס לכלל האוכלוסייה גם אינה סוגיה חדשה. דו"חות ומחקרים רבים פורסמו בעניין זה, ביניהם על ידי מרכז המחקר והמידע של הכנסת שמפרסם מידי פעם תמונת מצב בנושא. ביום 30.10.2017 פרסם מרכז המידע של הכנסת מחקר תחת הכותרת "חינוך בחברה הבדואית בנגב – תמונת מצב". מהמחקר עולה כי:

- עד שנת 2016 אוכלוסיית הבדואים בנגב מנתה כ-244,200 תושבים. כ-112,800 מן התושבים הבדואים בנגב, שהם כ-2.46% מן האוכלוסייה, היו אז ילדים שגילם עד 14. 30,300 תושבים נוספים היו בני 15-19. כ-94,000 מן הילדים הבדואים שגילם עד 18 מתגוררים ברשויות המקומיות הבדואיות המוכרות.

- בשנת הלימודים 2016-2017 למדו במערכת החינוך 95,352 תלמידים בדואים תושבי הנגב. מוסדות החינוך המשרתים את אוכלוסיית הבדואים תושבי הנגב הם 94 בתי ספר יסודיים ו-41 בתי ספר על-יסודיים, ומועסקים בהם 7,593 עובדי הוראה.

- אחת הבעיות הקשות שהחינוך הבדואי נגב מתמודד עימן היא מחסור במבני חינוך ותשתיות פיזיות ירודות במבני החינוך הקיימים. על פי משרד החינוך, יש מחסור חמור של כ-1,200 כיתות לימוד וכיתות גן ביישובי הבדואים.
- הישגי התלמידים בחינוך הבדואי נמוכים דרך קבע מהישגי תלמידים במגזרים אחרים, בשלבי החינוך ובתחומים השונים. אמנם ניכר שיפור בהישגים בשנים האחרונות אך הם עדיין נמוכים במידה ניכרת מהישגי תלמידים במגזרים אחרים.
- הישגים בבחינות המיצ"ב – מאז שנת 2007 שהיא השנה הראשונה שבה אפשר לערוך השוואה, יש פער עקיב בין הישגי תלמידים בבחינות המיצ"ב בחינוך הבדואי בנגב לבין הישגי תלמידים בחינוך הערבי ובחינוך העברי. ברוב מקצועות הלימוד וברוב שכבות הגיל הישגי התלמידים הבדואים בנגב עדיין נמוכים משמעותית מהישגי תלמידים במגזרים אחרים. הפער הממוצע בין הישגי הבנות להישגי הבנים היה כ-38 נקודות בשנת 2016.
- הישגים בבחינות הבגרות – שיעור הניגשים לבגרות בקרב התלמידים בשנתון נתון בחינוך הבדואי בנגב, נמוך, כבר שנים רבות, בהשוואה ליתר התלמידים ולתלמידים בחינוך הערבי. כך גם שיעור הזכאים לבגרות בקרב התלמידים בשנתון מסוים ובקרב הלומדים בכיתה י"ב וכך גם שיעור הזכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות. בשנים האחרונות חל גידול בשיעור הזכאות לבגרות בכלל האוכלוסייה, אך בחינוך הבדואי הגידול בשיעור הזכאות – לפי המדדים השונים – היה פחות. בעקבות זאת גדלו הפערים בין החינוך הבדואי בנגב לבין החינוך במגזרים אחרים. בשנת הלימודים 2015-2016 היה שיעור הזכאים לבגרות בקרב בני ה-17 באוכלוסיית הבדואים בנגב 32.7% לעומת 68.5% בקרב שנתון זה בכלל האוכלוסייה (ללא בדואים וחרדים). 47.2% מן הלומדים ב"ב בחינוך הבדואי בנגב היו זכאים לתעודת בגרות – לעומת 73.2% בכלל האוכלוסייה. 31.3% ממסיימי י"ב בחינוך הבדואי היו זכאים לתעודת בגרות העומדת בדרישות הסף של האוניברסיטאות.
- ברוב הרשויות המקומיות הבדואיות פחות מ-1% מן הלומדים ב"ב זכאים לתעודת בגרות בהצטיינות לעומת 7.5% מכלל התלמידים.
- שיעור הנשירה המצטבר של בני 17 בשנתון, כלומר שיעור בני ה-17 שאינם לומדים בכלל בני ה-17 בקרב האוכלוסייה הבדואית בנגב, גבוה במידה ניכרת משיעור זה בחינוך הערבי ובכלל. עיקר הנשירה הוא במעבר בין חטיבת הביניים לחטיבה העליונה בכיתה ט'. היקף הנשירה גבוה במיוחד בקרב בנים. 1,670 תלמידים נשרו מבתי הספר שבפיקוח משרד החינוך בשנת הלימודים תשע"ו ובמעבר לשנת הלימודים תשע"ז ולא נרשמו למסגרת לימודים חלופית.

להרחבה ניתן לעיין במחקר בלינק הבא: https://fs.knesset.gov.il/globaldocs/MMM/cdb926ab-5a61-e711-80d5-00155d0a6d26/2_cdb926ab-5a61-e711-80d5-00155d0a6d26_11_10459.pdf

באשר לתוצאות מבחני המיצב האחרונים משנת 2018, גם הם מראים כי הפערים בין תלמידים יהודים לבין תלמידים ערבים עודנו גדול. לתוצאות המבחנים מטעם הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך לשנת 2018 ראו:

http://meyda.education.gov.il/files/Rama/PISA_2018_Report.pdf

23. מצוקת החינוך ממנה סובלת האוכלוסייה הבדואית בנגב עלתה אף היא בפני בית המשפט הנכבד עוד בתחילת שנות ה-2000. בעניין **אבו גנאם** ציינה השופטת פרוקצ'יה (בדימוס), כי :

"בתחום החינוך במיגור הערבי-בדווי בדרום נדרשים אמצעים ופעולות במישורים שונים כדי להעלות את רמת החינוך במיגור זה ולהשוותה בהדרגה לרמת החינוך הנוהגת במגזרים אחרים במדינה (ועדת כץ, עמ' 13 ואילך). זוהי חובתה של המדינה לאזרחיה.

...

הפער בהישגי החינוך – שתופעת הנשירה היא חלק ממנו – בין המגזר היהודי למגזר הערבי-בדווי בדרום – מחייב נקיטת מדיניות של הקטנת הפער בדרך של העדפה מתקנת על-מנת להביא בתוך זמן סביר בנסיבות העניין את המגזר האמור לנקודת פתיחה דומה לזו של המגזר היהודי וכדי להשיג שוויון הזדמנויות בכל מערכי החברה האחרים."

בג"ץ 6671/03 **אבו גנאם ו-18 אח נ' משרד החינוך**, נט(5) 577, 592 - 594 (2005).

24. מעבר לכך, אחד המאפיינים העיקריים של אוכלוסייה זו הוא שיעור העוני הגבוה בקרבה. לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי לשנת 2018, תוחלת העוני בקרב הבדואים לשיעור של 58% ובקרב ילדים מגיעה לשיעור של 70%.
ראו :

https://www.btl.gov.il/Publications/oni_report/Documents/oni2018.pdf

25. בשל מחסור במשאבים ובתוכניות מטעם הממשלה למיגור העוני או הקטנת שיעורו בקרב הבדואים בנגב, וועדת האו"ם האחראית על יישום האמנה לזכויות כלכליות וחברתיות גם היא הביעה דאגה משיעורים גבוהים אלו ודרשה ממדינת ישראל להקצות משאבים לצורך מיגור העוני בקרב אוכלוסייה זו (ראו פסקאות 42-43 בדו"ח מסקנות הוועדה שהובא לעיל).

26. הנה כי כן, לפחות 51,000 תלמידים המתגוררים בכפרים לא מוכרים, אין להם תשתית לחיבור לאינטרנט ומשכך הם אינם יכולים להשתתף במערך הלמידה מרחוק. תלמידים אלו מושבתים לא רק מבתי הספר אלא גם מהחינוך עצמו. הפגיעה ברצף החינוכי שלהם לאור העובדה כי מצב החירום הנוכחי יאלץ את בתי הספר להמשיך בלמידה מרחוק לפחות עד סוף שנת הלימודים הנוכחית, יפגע אנושות בזכותם של התלמידים הנ"ל לחינוך שווה, בהתפתחותם האישית, ויגדיל את הפערים החברתיים כלכליים הקיימים ממילא בינם לבין יתר בני גילם מכלל האוכלוסייה.

מחקר הכנסת: הלמידה מרחוק בהעדר חיבור לאינטרנט לקבוצות מוחלשות

27. לאחר הפעלת מערך הלימוד מרחוק, פרסם מרכז המידע המחקר של הכנסת ביום 29.3.2020, מחקר תחת הכותרת "למידה מרחוק בחירום בשעת סגירת מוסדות חינוך בעקבות התפרצות נגיף הקורונה". המחקר מציין כי מנתוני משרד החינוך שנמסרו אליו, לאחר הפעלת מערך הלמידה מרחוק במהלך מצב החירום הנוכחי, בשבוע שבין ה-15 עד ל-19 לחודש מרץ 2020, עשו שימוש בתוכן הדיגיטלי שהציע המשרד כ-718 אלף תלמידים בממוצע מידי יום, ובשבוע שבין ה-22 ל-26 באותו חודש, כ-386 אלף תלמידים מידי יום עשו שימוש בתכנים שהוצעו ע"י משרד החינוך. כמו כן צויין במחקר הכנסת כי במהלך יישום מערך הלמידה מרחוק הופעלו שידורים מרחוק מ-2 אולפנים וביום 29.3.2020 משרד החינוך היה צפוי להוסיף עוד 12 אולפנים לגיל הרך.

ניתן לעיין במחקר הכנסת מיום 29.3.2020 בלינק הבא :

28. מחקר הכנסת מציין כי אכן קיימת חשיבות מירבית לשמירה על רצף חינוכי עבור התלמידים באמצעות המשך למידה מרחוק. אך יחד עם את, קיים חשש כבד כי עבור קבוצות אוכלוסייה במיוחד אלו הממוקמים במעמד סוציו אקונומי ירוד, שימוש בלמידה מרחוק עלול להגדיל את הפערים החברתיים והכלכליים ועלול בכך להעצים את אי השוויון בין התלמידים :

"שימוש בלמידה מרחוק בשעת סגירת מוסדות החינוך מאפשר שמירה על הרצף הלימודי והפחתת הפגיעה בשגרת הלימודים של התלמידים לצד מתן מענה רגשי לתלמידים וקיום מסגרת חברתית-חינוכית תומכת. מנגד הוא מעלה קשיים ובעיות מהותיים הקשורים בהעצמת אי-השוויון בין תלמידים, זאת הן בהקשר של פער דיגיטלי והן בהקשר של פערים בתמיכה וביכולת של הורים לסייע לילדיהם. ארגונים בין-לאומיים העוסקים בחינוך, בהם ארגון ה-OECD ואונסק"ו, המליצו לשקול את הסיכונים לפגיעה באוכלוסיות החלשות ביותר ואת האמצעים להתמודד עמם בעת סגירת בתי ספר והפעלת למידה מרחוק בשעת חירום." (ההדגשה אינה במקור).

29. כמו כן צויין במחקר הכנסת הנ"ל כי אמנם נוהל משרד החינוך מחודש ינואר 2020, שהובא לעיל, מסדיר את אופן הפעלת מערך הלמידה מרחוק, אך נהלי המשיב מס' 2 "אינם מתייחסים בפירוט למענה לאוכלוסיות מוחלשות במצב זה." אותם אוכלוסיות מוחלשות בהקשר זה הם אוכלוסיות שאין להם גישה לאינטרנט בישראל. נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מיום 18.11.2019, המובאים במחקר הכנסת מצביעים על פערים גבוהים בגישה של משקי הבית בישראל לאינטרנט וכדלקמן :

- בכ- 24% ממשקי הבית עם ילדים בישראל אין אינטרנט.
- בכ- 15.7% ממשקי הבית בישראל אין מחשב ביתי.
- 78.3% ממשקי הבית היהודים בישראל מנויים על אינטרנט לעומת 48.8% ממשקי הבית הערבים ופערים דומים קיימים בהקשר לבעלות על מחשב ביתי.

ראו: נתוני סקר הוצאות משק הבית לשנת 2017 בתוך הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, לקט נתונים לרגל יום הילד הבין-לאומי 2019, הודעה לעיתונות מיום 18.11.2019 הניתנת לעיון בלינק הבא :

https://www.cbs.gov.il/he/mediarelease/DocLib/2019/349/11_19_349b.pdf

30. עוד ממצא שנקבע במחקר הכנסת הוא שלא ברור כיצד פועל משרד החינוך למניעת הפערים בין התלמידים בשל סגירת בתי הספר במצב חירום עקב התפשטות נגיף הקורונה :

"עם זאת, מנתוני משרד החינוך לא ברור מה שיעור התלמידים שמתתפים בלמידה מרחוק מקרב התלמידים באוכלוסיות ומגזרים שונים, כיצד ניתן מענה לאוכלוסיות אלה, לרבות תלמידים ועובדי הוראה שאין להם נגישות לאינטרנט ולאמצעים אחרים הנדרשים ללמידה מקוונת מרחוק, במסגרת מערכת הלמידה מרחוק של משרד החינוך, וכיצד פועל המשרד למניעת הגדלת הפערים במערכת החינוך בשעת סגירת בתי הספר."

31. הנה כי כן, עולה ממחקר הכנסת הנ"ל כי למרות שהמשיב מס' 2 התכוון למערך למידה מרחוק עוד בטרם משבר הקורונה ועוד בתחילת בחודש ינואר 2020, אך היערכות זו לא התחשבה במצבם של אוכלוסיות מוחלשות שאין להם גישה לאינטרנט ואין בביתם ציוד מתאים לרבות מחשבים.

32. אחת מקבוצות התלמידים המוחלשים הבולטות בישראל, הינה התלמידים הבדואים המתגוררים בכפרים הלא מוכרים בנגב, כפי שפורט לעיל שבעקבות העדר נגישות לאינטרנט נגישותם לחינוך במצב החירום הנוכחי נחסמה כליל.

33. על החשש הממשי מהגדלת הפערים החברתיים-כלכליים בין קבוצות תלמידים על רקע סגירת בתי הספר והפעלת מערך לימוד מרחוק, התריעו גם לאחרונה ארגונים בינלאומיים המתמחים בסוגיית החינוך. מנהל ארגון OECD התריע על העצמת חוסר השוויון במערכת החינוך בתקופת הלמידה מרחוק במהלך המצב הנוכחי של סגירת בתי ספר במדינות בעולם עקב התפשטות נגיף הקורונה. בין יתר הגורמים העיקריים לכך הוא מחסור בתשתיות והעדר גישה לאינטרנט המונעים מתלמידים שאין להם גישה לכך ללמוד מרחוק. ראו דברי מנהל OECD מיום 23.3.2020 :

Andreas Schleicher, Director, OECD Directorate for Education and Skills, *How can teachers and school systems respond to the COVID-19 pandemic? Some lessons from TALIS*, OECD Education and Skills Today, March 23, 2020.

וכן ראו דברי עוזר מנכ"ל UNESCO באותו נושא מיום 25.3.2020 :

Stefania Giannini, UNESCO Assistant Director-General for Education and Suzanne Grant Lewis, UNESCO-IIEP Director, *Three ways to plan for equity during the coronavirus school closures*, World Education Blog, March 25th, 2020.

מיצוי הליכים

34. בעקבות ההחלטה על למידה מרחוק, פנו חלק מהעותרים למשיב מס' 2 ודרשו התאמת מערך הלימוד מרחוק הן לאוכלוסייה הערבית בכלל והן לתלמידים בכפרים הלא מוכרים בנגב בפרט וכדלקמן :

פניות מרכז עדאלה : ביום 12.3.2020 פנה מרכז עדאלה אל המשיב 2 בדרישה להתאים ולהנגיש את מערכת החינוך הערבית למערך הלמידה מרחוק. משלא נתקבלה תגובה נשלח קדם בג"ץ ביום 15.3.2020. ביום 16.3.2020 נתקבל מענה מהמשיב מס' 2 לפיו הפנייה הועברה הפנייה לטיפול הלשכה המשפטית. לאחר החזרת הפעלת מערך הלימוד מרחוק, חזר מרכז עדאלה ופנה ביום 31.3.2020 אל המשיב 2 בדרישה דחופה להנגיש את מערכת החינוך בנגב למערך הלמידה מרחוק. על פניה אחרונה זו לא נתקבל מענה. == רצ"ב פניות מרכז עדאלה אל המשיבים מתאריכים 12.3.2020, 15.3.2020, 31.3.2020 ותשובת משרד החינוך מיום 16.3.2020 מסומנים ע/1.

פניות וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי : ביום 25.3.2020 ולאחר הפעלת מערך הלמידה מרחוק, הוציאה וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי נייר עמדה בו הוצבו דרישות הנוגעות להתאמת מערכת החינוך בנגב למערך הלמידה מרחוק. כמו כן ביום 27.3.2020 נשלחה פנייה אל המשיב מס' 2 בדרישה להתאמה כאמור. פנייה זו לא נענתה. == רצ"ב נייר העמדה מיום 25.3.2020 וכן פניית ועדת המעקב לענייני חינוך בהקשר הנדון אל משיב מס' 2 מיום 27.3.2020 מסומנים ע/2.

פניית וועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל: בעקבות מיפוי שבוצע על ידי וועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות אל מול אגפי החינוך ברשויות ובעקבות הפער בין תלמידים יהודים לערבים בכל הנוגע לחיבור לאינטרנט והחזקת ציוד ומחשבים במיוחד בקרב התלמידים הבדואים בנגב, פנה הוועד אל המשיב מס' 2 ביום 27.3.2020 בדרישה להתאמת מערכת החינוך הערבית בכלל, לרבות בנגב, אל מערך הלמידה מרחוק. גם פנייה זו לא נענתה.

== רצ"ב פניית יו"ר וועדת ראשי הרשויות המקומיות הערביות אל המשיב מס' 2 מיום 27.3.2020 מסומנת ע/3.

הטיעון המשפטי

35. לאור האמור ברקע העובדתי, הפעלת מערך הלמידה מרחוק אשר הופעל כחלופה למערך הלימודים בבתי הספר ומבלי לדאוג להנגשת החינוך לתלמידים נשוא העתירה היא פוגעת קודם כל בערכי יסוד ובראשם שלטון החוק והשוויון בפני החוק שכן מדובר בתלמידים שחל עליהם חינוך חובה. שנית, אי הנגשת החינוך כמבוקש בראשית העתירה פוגעת גם בזכויות חוקתיות של אלפי תלמידים לחינוך, לשוויון ולכבוד; וכי הפגיעה במקרה זה הינה בלתי מידתית בהיותה גורפת וחוסמת באופן טוטאלי את הגישה לחינוך.

שלטון החוק והשוויון בפני החוק: החובה החקוקה לספק חינוך

36. המשיב מס' 2 מחוייב לספק חינוך חובה חנם לתלמידים בגילאי חינוך יסודי וחיבת ביניים אשר חינוכם הושבת בעקבות מצב החירום ואשר אין להם אפשרות להיערך למערך הלמידה מרחוק. חובה זו מעוגנת בחוק לימוד חובה, התש"ט-1949 (להלן: "החוק") הקובע בסעיף 2(א) כי "לימוד חובה יקיף כל ילד וכל נער". משהחליט המשיב מס' 2 על סגירת בתי הספר ומצא חלופה להמשך הרצף החינוכי, הוא מחוייב לדאוג ולהבטיח באופן שוויוני כי לכל תלמיד במערכת החינוך, תהא גישה למערך החלופי.

37. זכויות התלמידים לחינוך שוויוני מעוגנת אף היא בחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000 הקובע בסעיף 3, כי "כל ילד במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין".

38. הזכות לחינוך הוכרה לאחרונה כזכות חוקתית בהיותה חלק מהגרעין של הזכות החוקתית לכבוד (בג"ץ 5373/07 **אבו לבדה נ' שרת החינוך** פסקה 25 לפסק דינה של הנשיאה בייניש פרוקציה (לא פורסם), פסק דין מתאריך 6.2.2011). עוד על מעמד הזכות לחינוך כזכות חוקתית ראו: בג"ץ 7426/08 **טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך**, פ"ד סד(1) 820 (2010).

39. החובה להנגיש את החינוך לתלמידים הינה חלק מהיקף הזכות החוקתית לחינוך. לא די בהכרזה על למידה מרחוק, אלא יש לדאוג להנגיש זכות זו דרך אספקה ומתן האמצעים הנדרשים לשם כך, על מנת לממש את זכות התלמידים לחינוך. בבג"ץ 6671/03 **אבו גנאם נ' משרד החינוך**, פ"ד נט(5) 577 (2005), נדון עניין הקצאת תקנים למשרת "קצין ביקור סדיר" במוסדות חינוך ביישובים הבדואים בדרום. לדברי השופטת פרוקציה, פסקה 6 לפסק דינה:

"חובת המדינה להקנות לכל ילד חינוך חובה חנם, וכנגדה – זכותו של כל ילד לחינוך כאמור – מחייבות נקיטת אמצעים ראויים על-מנת להבטיח שהתכלית החשובה של הקניית חינוך לילדי כל מגזריה של

האוכלוסיה בישראל תוגשם הלכה למעשה. **הצהרות בדבר חובת המדינה לספק חינוך חובה חינוך ובדבר זכותו של כל ילד לחינוך חינוך נותרות ריקות מתוכן אם אין ננקטים האמצעים המתאימים על-מנת להבטיח את הגשמתן והוצאתן מן הכוח אל הפועל.** לצורך כך נדרשים תקציבים בהיקפים מתאימים, ונדרש מנגנון אשר הפעלתו תבטיח פיקוח ומעקב מתמידים אחר השתלבותם של הילדים במסגרות בית ספריות ותעשה למניעת התרופפות הקשר בין התלמיד למסגרת החינוכית שאליה הוא משתייך ולמניעת נשירתו ממנה. " (ההדגשה לא במקור)

40. לגבי ייחודיות הכפרים הלא מוכרים, בג"ץ הכיר בכך שעל מנת לקיים את החובות המוטלות על פי דין, ולאור המצב המיוחד של הכפרים האלה, על המדינה לנקוט בצעדים מיוחדים על מנת לקיים את החובות שבדין וכי נקיטת צעדים ייחודיים האלה מתחייבת מעקרון השוויון ובמיוחד כאשר הדברים אינם מוגבלים על ידי חוקי התכנון והבנייה. בעניין **אבו גודה** ציין הנשיא ברק כתוארו אז כי קשיי הנגישות המיוחדים של ילדי הכפרים הבדויים עשויים להצדיק הנהגת מדיניות מיוחדת בעניין הנגשת שירותי חינוך. ראו: בג"ץ 5108/04 **אבו גודה נגד שרת החינוך**, פד"י נט(2) 241 (2004).

41. במקרה דנן הפגיעה בזכות החוקתית לחינוך מקבלת משנה תוקף בשל הפגיעה בשוויון כלפי התלמידים הבדואים בכפרים הלא מוכרים שאין להם אפשרות גישה לחינוך עקב העדר תשתיות לחיבור לאינטרנט והעדר ציוד מתאים לרבות ציוד מחשבים. זוהי פגיעה בזכות החוקתית לשוויון המגלמת בתוכה פגיעה בכבודם של התלמידים באופן המנוגד לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. בעניין **אבו לבדה** הדגיש בית המשפט, כי הפליה בחינוך הינה פגיעה בזכות החוקתית לכבוד האדם וקבע כי "ככל שקיימת שאלה אם הזכות לחינוך מהווה זכות חוקתית, הרי **הזכות לשוויון בחינוך משיקה במישרין לזכות החוקתית לכבוד האדם**. ההפליה ככלל, ובהשתקפותה בחינוך בפרט, יוצרת תחושת קיפוח ונחיתות, הפוגעת בכבוד הילד כאדם. **הפגיעה בשוויון בחינוך כמוה כפגיעה בזכות חוקתית לכבוד האדם**." (ראו עניין **אבו לבדה**, פסקה 31 ו-33 לפסק דינה של הנשיאה בייניש).

42. עוד לפני ההכרה בזכות לחינוך כזכות החוקתית בעניין **אבו לבדה**, קבע בית המשפט העליון כי ההפליה במימוש הזכות לחינוך הינה פסולה. בעניין **וועדת המעקב העליונה** נדונה עתירה שהוגשה כנגד החלטת הממשלה שהכריזה על אזורי עדיפות לאומית ולהם הוקצו תקציבי עתק בחינוך. מלבד הקביעה כי הקצאת תקציבי החינוך בהיקף עתק חייבת להיות בחקיקה ראשית ולא בהסדר משני כפי שעשתה הממשלה אז, נקבע כי החלטת הממשלה פסולה בשל הדרת היישובים הערבים ממנה, דבר שהוביל להוצאתם ממעגל היישובים הזכאים לתקציבים בחינוך. ראו: בג"ץ 11163/03 **וועדת המעקב העליונה לענייני הערבים בישראל נגד ראש ממשלת ישראל** (פסק דין מיום 24.2.2006).

43. כמו כן ראו בהקשר לאי יישום חוק באופן שוויוני עניין בג"ץ 53/96 **תשלובת ח. אלוני בע"מ נגד שר התעשייה והמסחר** נב(2) 1, 9-10 (1998), שם נדונה אכיפת חוק התקנים, תשי"ג – 1953 על מרצפות המיובאות מחו"ל אך לא נאכף על מרצפות המיובאות מהגדה המערבית וחבל עזה. בעניין זה נקבע, כי רשויות המדינה נוהגות בחוסר שוויון בולט וקשה ככל שמדובר באכיפת החוק וכי אין להתיר אכיפה סלקטיבית של החוק.

44. יתר על כן הפגיעה בזכות לחינוך הוכרה כפגיעה בזכות החוקתית לכבוד לאור חשיבות החינוך בחיי הפרט ועיצוב הווייתו האנושית של התלמיד. בבג"ץ 1554/95 **עמותת "שוחרי גיל"ת" נ' שר החינוך, התרבות והספורט**, פ"ד (3) 2, 24 (1996) נקבע בהקשר זה:

"חשיבותו המכרעת של החינוך בחיי הפרט ובעיצוב הווייתו האנושית, מרכזיותו של החינוך בקביעת אורח חייו ואיכות חייו של האדם, וגורליותו של גורם זה במימוש כבודו האנושי, משלבים, לכאורה, את הזכות לחינוך במשמעותה הגרעינית בערך כבוד האדם אשר הוכר בישראל כזכות חוקתית מכוח חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. נראה, כי הזכות לחינוך נימנית על אותו "גרעין קשה" של כבוד האדם, שבלעדיו ערך הכבוד האישי נפגם פגיעה מהותית וקשה"

על הקשר בין הזכות לחינוך לבין כבוד האדם ראו גם בג"ץ 10/3752 **רובינשטיין נ' הכנסת**, פסקה 37 לפסק דינה של השופטת ארבל (ניתן ביום 17.09.2014).

45. יש להדגיש כי מוטלת חובה פוזיטיבית על המשיבים לספק את הסעדים המבוקשים בעתירה. הטלת חובה פוזיטיבית כזו במיוחד בהקשר למימוש זכויות ומניעת פגיעה בזכות לקיום מינימאלי בכבוד הוכרה בפסיקה התקדימית בעניין **סלאח חסן** (ראו: בג"ץ 10662/04 **סלאח חסן נגד המוסד לביטוח לאומי**, פסק דינה של הנשיאה ביניש (פסק דין מיום 28.2.12)).

מידתיות

46. נבקש להדגיש כי התלמידים נשוא העתירה המתגוררים בכפרים לא מוכרים ואין להם אמצעים להיערך ללמידה מרחוק, הפגיעה בזכויותיהם החוקתיות שפורטה לעיל מהווה פגיעה גורפת וחסימה טוטאלית לגישה לחינוך ועל כן היא בלתי מידתית. הפגיעה תחמיר ככל שהמשיב מחליט להאריך את קיום מערך הלמידה מרחוק עד סוף שנת הלימודים הנוכחית ויתכן גם בשנת הלימודים הבאה (2020-2021).

47. המשיבים גם לא בחנו חלופות הולמות שיאפשרו לתלמידים נשוא העתירה נגישה נאותה ללמידה מרחוק. זאת על אף הוראות נוהל המשיבה מ' 2 בעניין למידה מרחוק שהובא ברקע העובדתי לעיל ואשר קובע במפורש כי יש לבצע מיפוי לצורכי התלמידים ולאילו שאין להם גישה לאינטרנט במטרה להעניק להם מענה.

48. כבר נפסק כי בעניין **בוצר**, כי הרשות אינה יוצאת ידי חובתה על ידי קיום פורמאלי בלבד להוראות החוק, אלא עליה להגשים את תכלית החקיקה; לפעול, להשקיע ולהתאמץ כדי להשיג נגישות מקסימאלית המבטיחה קיומם של ערכי יסוד. בית המשפט דחה כל פתרון מתפשר בנוגע להנגשת שירותים בבית הספר ודרש כי ימצא פתרון מקיף יותר המבטיח נגישות לעותר בדרך הנוחה ביותר השומרת על "השתלבות התלמיד מתוך עצמאות, נגישות ושוויון הזדמנויות בחינוך". (ראו: בג"ץ 7081/93 **בוצר נ' מועצה מקומית מכבים רעות**, פ"ד נ(1) 27-28).

על יסוד האמור לעיל בית המשפט הנכבד מתבקש להיעתר לסעדי העתירה כמבוקש במבוא לעתירה וכן להורות על קיום דיון דחוף.

חיפה, 5.4.2020

תוכן עניינים לנספחים

<u>עמוד</u>	<u>מספר נספח</u>	<u>תוכן הנספח</u>
1	1/ע	פניות מרכז עדאלה אל משרד החינוך מתאריכים 31.3.2020 ,15.3.2020 ,12.3.2020 ותשובת משרד החינוך מיום 16.3.2020
9	2/ע	נייר העמדה מיום 25.3.2020 וכן פניית ועדת המעקב לענייני חינוך בהקשר הנדון אל משרד החינוך מיום 27.3.2020 מסומנים
15	3/ע	פניית יו"ר ועדת ראשי הרשויות המקומיות הערביות אל משרד החינוך מיום 27.3.2020

פניות מרכז עדאלה אל

משרד החינוך מתאריכים

31.3.2020 , 15.3.2020 , 12.3.2020

ותשובת משרד החינוך מיום

16.3.2020

1/ע

עמוד 1

12.03.2020

לכבוד
מר שמואל אבואב
מנכ"ל משרד החינוך
שבטי ישראל 34, ירושלים 91911
בטלפון: 073-3933040 ובפקס: 073-3933043
שלום רב,

דחוף!

הנדון: היערכות למערך הוראה מרחוק במערכת החינוך הערבית

בשם וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, הריני לפנות אליכם, בדרישה לפעול באופן שוויוני באספקת שירותים הנוגעים בדרכי התמודדות עם מגיפת הקורונה, ובהבטחת חינוך שוויוני בלימוד מרחוק בשפה בשם וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, הריני לפנות אליכם, בדרישה לפעול באופן שוויוני באספקת הערבית במידה ותושבת מערכת החינוך, ובאופן מידי לציבור הערבי בישראל, והכל כפי שיפורט להלן:

1. ביום 10.03.2020, פנינו אליכם בנושא "נגישות מיזע מטעם משרד החינוך אודות גיפי הקורונה בשפה הערבית". יש לציין כי פנינו למשרד הבריאות באותו נושא בימים 09.03.2020 ו-10.03.2020, וקיבלנו מענה אתמול, 11.03.2020.

מצ"ב שתי פניות מטעמנו למשרד הבריאות מימים 09.03.2020 ו-10.03.2020 ומענה מיום 11.03.2020.

2. כפי שצוין במכתבנו מיום 10.03.2020, משרד החינוך, בשיתוף פעולה עם משרד הבריאות, החל, וכחלק מהטיפול במניעת התפשטות הנגיף, בהנגשת מיזע לאוכלוסייה עליה הוא אחראי: מורים, תלמידים והוריהם. הנגשת המיזע נעשית, בין היתר, באמצעות פרסום תוזרי מנכ"ל והוראות בנוגע למערך לימוד מרחוק.

3. לאחר בדיקת נושא הלימוד מרחוק, וקבלת דיווחים מבתי ספר ששייכים למערכת החינוך הערבית, עלה כי ישנו פער בין ההערכות של בתי הספר השייכים למערכת החינוך הערבית ובין אלו השייכים למערכת החינוך העברית.

4. היערכות מערכת החינוך הערבית למערך הלמידה מרחוק הינה דלה, גם מבחינת התשתית הטכנולוגית בבתי הספר וגם מבחינת התכנים החינוכיים הדיגיטליים ללמידה טיכנולוגית ואסינכרונית וגם מבחינת היערכות המורים ותחזיתם בכל הנוגע לשימוש בכלים הטכנולוגיים

A

הנדרשים לשם כך. חוסר ההיערכות נובע, בין היתר, מהעובדה כי ההנחיות אינן קיימות בשפה הערבית באותה מידה של קיומן בשפה העברית, ואתר האינטרנט בנושא התקשוב אינו קיים בכלל בשפה הערבית וכנייל לגבי החומרים השונים בפורטלים ובאתרים שונים של משרד החינוך.

5. הבדיקה שלנו מלמדת שאין מפקח בנושא תקשוב בחינוך הערבי. התפקיד לא אויש מספר שנים מאז יציאת המפר הערבי לפנסיה ומספר המדריכים הערבים בתחום הוא קטן יחסית למספר העוסקים בתחום בשאר מערכת החינוך ולצרכים של החברה. בהיעדר מפקח על נושא התקשוב בחינוך הערבי והגדלת מספר המדריכים בתחום, יהיה קשה לסגור את הפערים הקיימים בהיערכות בין מערכות החינוך בשתי השפות.

לאור זאת, אנו דורשים ממשרד החינוך לפעול באופן מידי ושיווני בהגשת המידע לציבור הערבי בשפה הערבית, באותה מידה של הגשת המידע בשפה העברית בכל הנוגע ללימוד מרחוק וליצור תכנים חינוכיים דיגיטליים באופן שוויוני בשפה הערבית. בנוסף לכך, אנו דורשים לאייש באופן מידי את משרת המפקח על תקשוב בחינוך הערבי ולהקצות משאבי הדרכה לשיפור ההיערכות מבחינת התשתיות והתכנים הדיגיטליים ולתת מענה לפניית הציבור בנושא זה.

לטיפולכם הדחוף, נודה.

בכבוד רב,

איה האגי עודה, עורכת-דין

העתק

היועץ המשפטי לממשלה מר עו"ד אביחי מגדלבלית – פקס : 02-6467001

לכבוד

עו"ד ענר הלמן

מנהל מחלקת הבג"צים

פרקליטות המדינה

בפקס: 02-6467011

שלום רב,

הנדון: קדם בג"ץ - היערכות למערך הוראה מרחוק במערכת החינוך הערבית

בשם וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי, הריני לפנות אליכם באופן דחוף כדלקמן:

1. ביום חמישי, ה-12.03.2020, פנינו בנושא שבכותרת הנדון למשרד החינוך וליועץ המשפטי לממשלה.

רצ"ב הפניה מטעמנו וכן אישור הפקס והמהווים חלק בלתי נפרד מפנייה זו.

2. לאור דחיפות העניין ובשל העובדה שאין אנו מצליחים לקבל תשובה מאף גורם, אנו מבקשים לראות בפנייתנו הרצ"ב כאל קדם בג"ץ ונודה לקבלת התייחסותכם בדחיפות תוך 24 שעות.

בכבוד רב,

איה תאגי עודה, עורכת-דין

העתק

1. היועץ המשפטי לממשלה מר עו"ד אביחי מנדלבלית – פקס: 02-6467001

2. מנכ"ל משרד החינוך, מר שמואל אבואב - בפקס: 073-3933043

P.O. Box 8921 Haifa 31090 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140

חיפה 31090, ס.ב 8921 هاتف 04-9501610 فاكس 04-9503140
חיפה 31090, ת.ד. 8921 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140

Email: adalah@adalah.org

<http://www.adalah.org>

מדינת ישראל
משרד החינוך

לשכת המנהל הכללי

ירושלים, י"ט באדר תש"פ
15 במרץ 2020
סימוכין: 2000-1110-2020-0435893

לכבוד
עו"ד איה חאג' עודה
באמצעות דוא"ל: adalah@adalah.org

שלום רב,

הנדון: נגישות מידע מטעם משרד החינוך אודות נגיף הקורונה בשפה הערבית

ברצוני לאשר בתודה את פנייתכם אשר בנדון, שהתקבלה בלשכתנו בתאריך 12/3/2020.
פנייתכם מועברת לטיפול הלשכה המשפטית במשרדנו.

דרכי ההתקשרות עמם:

טלפון 073-3931170, דוא"ל mishpatit@education.gov.il

מהלשכה המשפטית ישיבו לכם במישרין, עם העתק ללשכתנו.

בברכה,

מיכל קוף
מרכזת תיאום פעולות

העתק: עו"ד אילת מלקמן, היועצת המשפטית
גבי יערה שוורץ, יועצת מנכ"ל
לשכה משפטית

רח' שבטי ישראל 34, ירושלים; 9510557 טל' 073-3933040 פקס 073-3933043 | E-mail: mankal@education.gov.il

شارع شبطي اسرائيل 34, اورشليم-القدس, 9510557 هاتف 073-3933040 فاكس 073-3933043 | www.edu.gov.il

31.03.2020

לכבוד
מר רם זהבי
מנהל מחוז הדרום במשרד החינוך
בדואר אלקטרוני rama@education.gov.il

לכבוד
מר שמואל אבואב
מנכ"ל משרד החינוך
שבטי ישראל 34, ירושלים 91911
בטלפון: 073-3933040 ובפקס: 073-3933043

שלום רב,

דחוף!

הנדון: היערכות למערך הוראה מרחוק במערכת החינוך הערבית בנגב

הריני לפנות אליכם, בדרישה לפעול באופן שוויוני ומיידי להגשת מערך הלימודים מרחוק עבור התלמידים הבדואים במערכת החינוך הערבית בנגב, והכל כפי שיפורט להלן:

1. כידוע, בעקבות מגפת הקורונה אשר התפשטה לאתרונה במדינת ישראל ומדינות רבות בעולם, ביום 13.03.2020, נאלצו בתי הספר במדינה לסגור את שעריהן עד להודעת חדשה. על רקע זה, הוציא משרד החינוך מספר הודעות שעניינן קיום למידה מרחוק בכל בתי הספר. בשל כך מתקיימים היום לימודים מרחוק בבתי ספר יסודיים ובחטיבות ביניים כאשר אין ספק שלצורך כך, רשת אינטרנט, קווי חשמל ומחשבים, הם הכלים העיקריים לצורך מימוש האפשרות והנגישות ללימוד מרחוק. יצוין כי בשבוע שבין ה-22 עד 26 במרץ הופסקה הלמידה מרחוק בחינוך היסודי אך חזרה לאחר מכן.

2. לאחר בדיקת נושא הלימוד מרחוק, וקבלת דיווחים מבתי ספר בכפרים הבדואים, עלה כי ישנו פער בין ההיערכות של בתי הספר השייכים למערכת החינוך הערבית ובין אלו השייכים למערכת החינוך העברית. פער זה גדל ככל שמשווים עם מערכת החינוך הערבית בנגב, שם המצב מתמיר. יש לציין, כי ישנם 79,302 תלמידים אשר לומדים ב-143 מוסדות חינוך שמופעלים בכפרים הבדואים השונים בנגב בכיתות אי עד יב'.

3. היערכות מערכת החינוך הערבית למערך למידה מרחוק בכפרים הבדואים בנגב, הינה דלה מאוד וכמעט אינה מאפשרת למידה מרחוק. חוסר ההיערכות נובע מהעובדה כי המדינה מסרבת לחבר כפרים אלו לרשת החשמל כך שאין תשתיות חשמל ובזק בכל הכפרים הבדואים, גם המוכרים מבינם, דבר הגורע ישירות על תשתיות האינטרנט אשר משמשות כדרישה בסיסית ביותר על מנת לאפשר קיום מערך הלמידה מרחוק. דבר זה בא לידי ביטוי גם בהעדר התשתית הטכנולוגית בכפרים אלו שאינה מאפשרת לתלמידים ללמוד מרחוק באמצעות רשת האינטרנט. גם מבחינת

P.O. Box 8921 Haifa 31090 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140

חיפה 31090, ס.ב. 8921 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140
חיפה 31090, ת.ד. 8921 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140

Email: adalah@adalah.org

<http://www.adalah.org>

היערכות המורים והנתייתם המתגוררים בכפרים הבדואים בנגב, במיוחד הכפרים הלא מוכרים, משימה זו של לימוד מרחוק הינה כמעט בלתי ישימה. כתוצאה מכך, המצב הקיים הוא שההיערכות בכפרים הבדואים בנגב הינה חדלה ביותר במדינה, כך שכמעט ואין אפשרות ליישום המערך האמור.

4. מעמדם הסוציו אקונומי הירוד ממילא של האוכלוסייה הערבית בדואית בנגב תורם לקשיים של התלמידים ללמידה מרחוק. 50% מהאוכלוסייה הערבית נמצאת מתחת לקו העוני, והרבה מאוד מהבתים בכפרים הבדואים אין להם ציוד מחשבים או אמצעים שמאפשרים להם להתחבר למערך הלימוד מרחוק.

5. יתר על כן, גם אם יש בבתים מסוימים מחשבים, העובדה כי אספקת החשמל מתבצעת דרך גנרטור חשמל לא מאפשרת הפעלת מחשבים אלה, הרי כוח החשמל הדרוש בשביל כך אינו מתקיים. בנוסף, ילדים אשר לומדים דרך הסמארטפונים גם יש להם מחסום של נגישות הסמארטפונים מאחר שמספר המכשירים שנמצאים בבית לעומת המספר הממוצע של הילדים במשפחה, אשר עומד על כ-6 ילדים, אינו תואם.

6. בנוסף, ההוראות לתפעול הלימוד מרחוק באתר האינטרנט של משרד החינוך הינם בשפה העברית בלבד. כך שילד שאינו יודע לקרוא עברית אינו יכול לתפעל את מערך הלימוד מרחוק ולגשת לתכנים הלימודיים שבו.

7. כל האמור לעיל מהווה מחסום רציני בפני תלמידים הגרים בכפרים הבדואים, ופוגע באופן קיצוני בזכותם לחינוך ובשוויון ששתיהן הוכרו ע"י בית המשפט העליון כזכויות חוקתיות. העובדה כי משרד החינוך הורה על סגירת בתי הספר ועל למידה מרחוק, דבר שאינו ישים עבור התלמידים הבדואים בנגב, מחייבת הקצאת המשאבים הדרושים כדי להנגיש את החינוך עבור התלמידים.

8. העובדה שתלמידים אלו אינם יכולים לממש את זכותם לחינוך בימים אלו ורציפות שנת הלימודים נקטעת עבורם בהוראת משרד החינוך כשהאחרון אינו מספק מענה הולם יש בה כדי לפגוע אנושות בזכותם לנגישות למערכת החינוך. אין להכביר במילים אודות חומרת הנזק והפגיעה בהתפתחותם האישית של התלמידים בעקבות חסימת נגישותם לחינוך והסיכון בשיעורי נשירה גבוהים לאתר מכך ממערכת החינוך. נזק זה עלול להחמיר ככל שהצפי שמצב החירום בעקבות התפשטות מגפת הקורונה תיארך זמן רב.

לאור זאת, אנו דורשים ממשרד החינוך לפעול באופן מיידי וכדלקמן:

א. להנגיש את מערך הלימוד מרחוק באופן שוויוני לתלמידים הגרים בכפרים הבדואים בנגב ולדאוג שלכל תלמיד קיימת תשתית הולמת בכדי להתחבר לאינטרנט לצורך לימוד מרחוק;

ב. לוודא כי הוראות התפעול של הלימוד מרחוק מונגשות בשפה הערבית באתר האינטרנט של משרד החינוך בכדי לספק הנחיות מונגשות לכל ילד ובשפתו אודות האופן בו יש לתפעל את מערך הלימוד מרחוק;

ג. לספק ולדאוג כי לכל תלמיד יש מחשב שיוכל להתחבר אליו לרשת האינטרנט כדי ללמוד מרחוק.

לאור דחיפות הנושא, נודה לקבלת עמדתכם תוך 24 שעות.

בכבוד רב,

איה חאגי עודה, עורכת-דין

מר ר

31.03.2020

לכבוד

מר שמואל אבואב

מנכ"ל משרד החינוך

שבטי ישראל 34, ירושלים 91911

בטלפון: 073-3933040 ובמייל: mishpatit@education.gov.il

שלום רב,

דחוף!

הנדון: תזכורת - היערכות למערך הוראה מרחוק במערכת החינוך הערבית

הריני לפנות אליכם באופן דחוף כדלקמן:

1. ביום 12.03.2020, פנינו בנושא שבכותרת הנדון למשרד החינוך וליועץ המשפטי לממשלה.
2. לאור דחיפות העניין, ביום 15.03.2020, ובשל העובדה שלא קיבלנו מענה מאף גורם, הגשנו קדם בג"צ.
3. ביום 16.03.2020, התקבל מענה ממשרד החינוך במסגרתו נכתב כי פנייתנו הועברה לטיפול הלשכה המשפטית.
4. לאחר מכן, נוצרה אי בהירות לגבי עמדת משרד החינוך באופן כללי לגבי לימוד מרחוק, ובשלב מסוים הושבתה מערכת הלימוד מרחוק למשך שבוע.
5. עד כתיבת שורות אלו, לא התקבל מענה לפנייתנו בכלל. על פי כן, אנו דורשים לקבל את התייחסותכם בהקדם האפשרי.

לטיפולכם הדחוף, נודה.

בכבוד רב,

איה חאגי עודה, עורכת-דין

העתק

היועץ המשפטי לממשלה מר עו"ד אביחי מנדלבליט – פקס: 02-6467001

P.O. Box 8921 Haifa 31090 Israel Tel: (972)-4-950-1610 Fax: (972)-4-950-3140

חיפה 31090, ס.ב 8921 هاتف 04-9501610 فاكس 04-9503140
חיפה 31090, ת.ד. 8921 טלפון 04-9501610 פקס 04-9503140

Email: adalah@adalah.org

<http://www.adalah.org>

2

נייר העמדה מיום 25.3.2020 וכן פניית

ועדת המעקב לענייני חינוך בהקשר

הנדון אל משרד החינוך מיום

27.3.2020

ע/2

עמוד 9

25.3.2020

ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי

החינוך הערבי בצל משבר הקורונה

ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי נמצאת בקשר יום-יומי עם גורמים שונים בשטח: רשויות מקומיות ובמיוחד מתלקות ואגפי חינוך, ועד ההורים הארצי, מנהלי בתי ספר, מורים ועם גורמים שונים במשרד החינוך. העמדות והדרישות של הוועדה בתקופה זו גובשו בהתאם למידע שהתקבל מכלל הגורמים הקשורים לחינוך הערבי.

עם תחילת המשבר, ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי ערכה מיפוי כללי שהתמקד בשימוש משרד החינוך בשפה הערבית, בהוראות וההגחיות ובחומרים הקשורים להתמודדות עם נגיף הקורונה, ולמוכנות החינוך הערבי למצב של השבתת בתי ספר ומוסדות החינוך והפעלת הלמידה מרחוק. המיפוי הצביע בצורה ברורה וחד משמעית על פערים אדירים מבחינת המוכנות ללמידה מרחוק, ושרוב ההוראות והחומרים, לרבות אלה המיועדים לילדים ולהורים, הועברו לבתי הספר בשפה העברית. המיפוי הצביע על פערים בתוך החברה הערבית, מבחינת המוכנות ללמידה מרחוק, ועל העדר תנאים בסיסיים להפעלת למידה מרחוק ביישובים בלתי מוכרים בנגב. הזהרנו והתרענו מההשלכות הקשות של הפערים בין יהודים לערבים בנושא הלמידה מרחוק בכל המישורים: התשתיות, העדר מחשבים וכלים להתחברות מרחוק לחלק גדול מהתלמידים ערבים, התכנים הדיגיטליים בשפה הערבית, הכנת הצוותים והדרכתם והכנת ההורים. דרשנו ממשרד החינוך לפעול מיידית להכנת החברה הערבית למצב של השבתת בתי הספר ומוסדות החינוך תוך ציון המצב המיוחד של היישובים הבלתי מוכרים בנגב, סגירת הפערים ושליחת חומרים חינוכיים והוראות בנושא קורונה בשפה הערבית. דרשנו גם מתן מענה פסיכולוגי ורגשי והדרכה להורים וילידים, לרבות פתיחת קו חירום טלפוני לתמיכה נפשית בשפה הערבית (קו כזה נפתח בימים האחרונים בעקבות דרישתנו ממשרד החינוך והוא נותן מענה רק בחלק משעות היום, מ 11:00 עד 17:00).

הפניות שלנו למשרד החינוך היו באופן ישיר ובדרכים שונות (מכתבים, פגישות ושיחות עם גורמים שונים במשרד החינוך), בשיתוף פעולה עם הרשימה המשותפת, ועם מרכז עדאלה והאגודה לזכויות האזרח.

בשבוע שקדם להשבתת מערכת החינוך בישראל, ובמיוחד בתקופת חופשת הפורים בחברה היהודית שבה מערכת החינוך בחברה הערבית המשיכה לפעול באופן מלא, עלו שאלות רבות הנובעות מאי אימון בממסד, דוגמת: אם התלמידים הערבים גלקחו בחשבון ואם היה צריך להשבת את בתי הספר בחברה הערבית? בחלק מהמקרים, ועדי הורים קראו להשבתת בתי ספר ערביים במיוחד באזורים בהם ביקרו תיירים מחו"ל (נצרת כדוגמא) ובשל סוגיות אחרות וייחודיות הקשורות לחברה הערבית (כמו חזרת מאות אזרחים ערבים מסעודיה אחרי שהות ממושכת לצורך אל"עומרה"). בשלב זה, ועדת המעקב לענייני החינוך ובתיאום עם ועדת הבריאות של ועדת המעקב העליונה ועם ועד ההורים הערבי הארצי ולאחר שיחות עם משרד החינוך, הוציאה גילוי דעת שקרא לציבור להתנהגות בהתאם להוראות משרדי הבריאות והחינוך, והבהיר שבמידה ויש צורך בטיפול נקודתי במקרים מיוחדים, יש לעשות זאת תוך תיאום מלא עם הרשויות המקומיות, המוסדות הארציים של החברה הערבית והגורמים הרלוונטיים. גילוי הדעת הדגיש את הצורך בהתמודדות קולקטיבית, מקצועית ומאורגנת.

הלמידה מרחוק:

החלטות הממשלה בתחום החינוך, לאחר השבתת בתי הספר ומוסדות החינוך התאפיינו בבלבול רב בקבלת החלטות, והיה ניכר שהן לא היו בנויות על הערכה נכונה למוכנותה של מערכת החינוך בכלל ולפערים הקיימים בין יהודים לערבים. בפרט (במיוחד העדר מחשבים לאחוז גבוהה מהתלמידים הערביים בגלל המצב הסוציו-אקונומי הירוד ובשל פערים דיגיטאליים באופן כללי). התכניות והתרגולים שנערכו לפני המשבר לא לקחו בחשבון את ההורים כשותפים מרכזיים לתהליך החינוכי בלמידה מרחוק, במיוחד לתלמידים בגנים ובבתי ספר יסודיים, שלא הושקע בהכשרתם למצב זה. כמו כן, הממשלה לא לקחה בחשבון את הצרכים של המורים, התלמידים וההורים במיוחד מהבחינה הפסיכולוגית-חברתית ושיקפו זלזול במערכת החינוך ובמורים. מורים רבים דווחו, שהתבקשו ללמד מהבית, ונאלצו להשתמש במחשב הביתי לפעמים זה היה על חשבון ילדיהם שהיו צריכים את המחשב לצורך הלמידה שלהם מרחוק.

ההחלטה בעניין הפסקת הלמידה מרחוק בגנים, בבתי ספר יסודיים ובחט"ב שהתקבלה לאחר מספר ימים של הפעלתה, והשארת הלמידה מרחוק דרך האולפנים, הייתה בעייתית ולא לקחה בחשבון את מכלול השיקולים, לרבות חשיבות הקשר של המורים עם התלמידים שלהם דווקא בתקופה זו. כמו כן, החלטה זו לא נתנה מענה לתלמידים שאין להם מחשבים בביתם, במיוחד ביישובים בלתי מוכרים בנגב. מכיוון שהלמידה מרחוק צומצמה אתרי החלטה זו ללמידה סינכרונית דרך האולפנים, אז האפליה בחינוך נגד תלמידים שחסרים להם מחשבים הפכה לקשה עוד יותר. הממשלה חזרה בה מהחלטה זו לאחר כשבוע מקבלתה, והמורים חזרו לעבודה.

חסמים הפוגעים בזכות התלמידים הערבים לחינוך בלמידה מרחוק:

על פי הנתונים השונים שזורמים אלינו מהשטח (לרבות ממיפויים שערכו מנהלי בתי ספר ונתוני צפייה בשיעורים שדווחו בישיבות שונות), ניתן להעריך שכמחצית מהתלמידים הערבים לא מחוברים בצורה רציפה ללמידה מרחוק. בעניין זה קיימים פערים גם בתוך החברה הערבית, ובאזורים מסוימים כמעט הלמידה מרחוק לא מתקיימת כלל (עשרות אלפי תלמידים ביישובים בלתי מוכרים). להלן הגורמים המרכזיים לכך:

-המצב הסוציו-אקונומי בחברה הערבית: כ-50% מהמשפחות הערביות מתחת לקו העוני, כשני שלישים מהתלמידים הערבים במצב סוציו אקונומי קשה. מציאות זו גורמת לפערים דיגיטאליים אדירים בין ערבים ליהודים.

-במצבים מסוימים קיים מחשב אחד בבית. זה לא יכול לתת מענה ליותר מילד אחד במשפחה (בהנחה שקיימת תשתית אינטרנט טובה ביישוב/שכונה).

-חלק מהלמידה מרחוק התבצעה דרך הואטס אפ של ההורים. בחלק גדול מהמקרים, נשלחו דפי עבודה שהיה צריך להדפיס אותם. בהעדר מדפסות וציוד מתאים, לא ניתן לבצע את המשימות שנשלחו מבתי ספר.

-תשתיות ביישובים ערבים: בחלק מהיישובים אין תשתיות שמאפשרות למידה מרחוק. היישובים הבלתי מוכרים בנגב כדוגמא.

-שפה: הפלטפורמות המרכזיות ללמידה מרחוק משתמשות רק בשפה העברית. למשל האתר המרכזי ממנו מועברת הלמידה מרחוק לא תורגם לערבית (גם אם מעביר תכנים בערבית). מציאות זה מהווה חסם במידה ואין קוראי עברית בבית וזה מגביר את התלות של ילדים בבוגרים שמכירים את השפה העברית. כמו כן, קיים מחסור בתכנים דיגיטאליים מתאימים לתכנית הלימודים בגילאים שונים בשפה הערבית (סרטונים, מצגות וכו').

-חומרים חינוכיים והוראות להורים ולתלמידים התקבלו בבתי ספר בעיקר בשפה העברית.

ההורים: תלמידים בגנים ובבתי ספר יסודיים צריכים את עזרת ההורים בתהליך הלמידה מרחוק. בחלק גדול מהמקרים אין להורים את היכולת לעזור לילדים. בין היתר הם לא קיבלו הכשרה והדרכה בעניין.

פערים ואפליה:

חומרים חינוכיים והוראות להורים ולתלמידים התקבלו בבתי ספר בעיקר בשפה העברית. הלמידה דרך האולפנים: הפער בין מה שמוצע ליהודים לבין מה שמוצע לערבים בשפה הערבית הוא עצום. המצב השתפר בימים האחרונים אך הפער עודנו קיים בהיקף ובאיכות. תכנים דיגיטאליים בערבית ללמידה עצמאית וא-סנכרונית: קיים פער אדיר, מגוון האפשרויות לתכנים חינוכיים דיגיטאליים העומדים בפני אנשי חינוך ותלמידים ערבים לבין מה שמוצע בחברה היהודית.

תשתיות: קיימים פערים אדירים בכל מה שקשור לתקשוב בין בתי ספר יהודיים לבתי ספר ערביים. פער זה העצים את הפערים הדיגיטאליים הקיימים וכן את רמת השימוש באמצעים דיגיטאליים בחינוך בימי שגרה. דבר שיש לו השלכות על מידת השימוש באמצעים אלה בתקופת משבר. חשוב לציין בהיקשר הזה, שהיכולת של הרשויות המקומיות הערביות להשקיע בצידוד טכנולוגי בבתי ספר היא הרבה יותר מוגבלת בשל המצב הכלכלי והכספי של הרשויות המקומיות הערביות בהשוואה ליכולת התמיכה התקציבית של רשויות מקומיות יהודיות. להוסיף לזה את היכולת של בתי ספר בחברה היהודית לגייס תרומות ותקציבים מגורמים פילנתרופיים שונים שהיא גדולה בהרבה מהאפשרויות העומדות בפני בתי ספר ערביים.

הדרכה: קיים פער בהדרכה ובהיערכות בשל משאבי הפיקוח וההדרכה הנמוכים בחברה הערבית בהשוואה לחברה היהודית. יש לציין בהיקשר הזה שלא מונה מפקח בנושא תקשוב בחינוך הערבי מאז יציאת המפקח הקודם לפנסיה לפני כארבע שנים. לפי אתר משרד החינוך, יש רק ממלא מקום. לפי המורים בתחום, ממלא המקום עובד גם בחלקיות משרה. אולפני השידור נמצאים באזור המרכז. אין אף אולפן שידור באזור הצפון. זה מקשה על מורים ערבים להשתלב בהוראה מרחוק.

דרישות:

על משרד החינוך לפעול מיידית לסגירת הפערים הקיימים בחינוך ולהבטיח חינוך שוויוני לכלל התלמידים במדינה.

שפה ערבית: יש להעביר את ההוראות ואת החומרים החינוכיים לתלמידים ולהורים בשפה הערבית בו זמנית כשההוראות והחומרים מועברים בשפה העברית לבתי ספר. תכנים: זכותם של התלמידים הערביים לקבל בלמידה מרחוק תכנים חינוכיים באותו היקף והאיכות ובשפה הערבית, כמו שמקבלים התלמידים היהודיים במדינה. על משרד החינוך לפעול מיידית להבטחת זכות זו.

לפתוח אולפני שידור באזור הצפון. זה יקל על המורים הערביים המשתתפים בהעברת שיעורים דרך אולפני משרד החינוך ויעודד השתתפות מורים נוספים. התאמת תכנית הלמידה מרחוק למציאות בשטח ולצרכים השונים של קבוצות שונות, ובאופן שתבטיח חינוך שוויוני והשתתפות כלל התלמידים בתהליך החינוכי. לספק פתרונות מהירים לתלמידים בבתי ספר ובמוסדות להשכלה גבוהה שמסיבות כלכליות אין להם מחשבים בבתיים וציוד מתאים ללמידה מרחוק, ובמיוחד הילדים בישוים הבלתי מוכרים ומשפחות ממצב סוציו אקונומי קשה שיש להם יותר מילד אחד בבית הספר. סטודנטים ערביים בארץ: הקלות בתשלום שכר לימוד, מתן מלגות מיוחדות ותמיכה נפשית בשפה הערבית דרך מוסדות ההשכלה הגבוהה.

סטודנטים ערבים בחו"ל: מלגות ותמיכה כספית בכדי להבטיח את השלמת הלימודים שלהם, תמיכה נפשית והדרכה.

בחינות הבגרות: לגבש תכנית להשלמת חומרים והכנת התלמידים לבחינות הבגרות לאור פערי הלמידה מרחוק בתקופת השבתת בתי הספר. יש לספק פתרונות להפחתת לחצים דוגמת מועדי ב' לבחינות. לגבי תלמידי י"ב, מציעים לתת אפשרות לחישוב הציון השנתי גם בבחינות במועד החורף הקרוב.

גיבוש תכנית לקליטת התלמידים אחרי החזרה ללימודים שתתן מענה לקשיים הנפשיים, הרגשיים והחברתיים מהם סבלו הילדים והוריהם בתקופת המשבר.

מכיוון שאחוז גבוה מהילדים לא היו מחוברים ללמידה מרחוק בצורה מיטבית, יש צורך בהשלמת חומרים וחזרה על החומרים שנלמדו ומניעת יצירת פער בלימודים בשל המשבר (במיוחד שיש לפער זה השלכות מעמדיות ברורה). כמו כן, לפעול לסגירת פערים בין תלמידים יהודים לערביים. תמיכה כספית למדריכים ולמורים שלא מועסקים בצורה ישירה דרך משרד החינוך, השלטון המקומי או הרשתות. אנשי חינוך אלה מספקים סדנאות ותכנים חינוכיים, במיוחד בגיל הרך ובחינוך הבלתי פורמאלי ותוכניות תגבור והעשרה שונות.

תמיכה וחיזוק אגפי ומחלקות החינוך ברשויות המקומיות הערביות לגיבוש תכניות מקומיות להתמודדות עם השלכות המשבר הנוכחי ותמיכה במערכת החינוך המקומית.

חיזוק החינוך הבלתי פורמאלי בכלל ובקרוב בני נוער בפרט. זה יסייע בהתמודדות עם ההשלכות הקשות למשבר הכלכלי-חברתי הצפויות ביום שאחרי משבר הקורונה בחברה הערבית בשל המצב הכלכלי של רוב המשפחות והמועסקים הערבים.

המוכנות של החינוך הערבי למצב החירום מחייבת התערבות ממשלתית לסגירת הפערים הקיימים וגיבוש תכנית אסטרטגית והקצאת משאבים להבטחת שוויון מלא בחינוך.

הסקת מסקנות: התגלו בתקופת זו בעיות קשות מבחינת היערכות והמוכנות בתחום הלמידה מרחוק וכן את עומק הפער בין החינוך הערבי ליהודי בכל המישורים והתחומים. יש לעשות הערכה בשיתוף כל הגורמים הנוגעים לדבר והסקת המסקנות ולפעול למתן מענה לצרכים, לפתרון הבעיות וסגירת הפערים.

דחוף

27.3.2020

לכבוד
מר שמואל אבואב,
מנכ"ל משרד החינוך
משרד החינוך
ירושלים 91911

הנדון: בקשה להתערבות מיידידת לפתרון בעיית הלמידה מרחוק בקרב תלמידים ערבים שאינם מחוברים לתהליך הלמידה מאז השבתת מערכת החינוך.

אנו פונים אליך באופן דחוף כדי לפעול באופן מיידי לפתרון בעיית הלמידה מרחוק בקרב תלמידים ערבים שאין בבעלותם מחשבים וציוד מתאים להתחברות לתהליך הלמידה מרחוק, אשר מפעיל משרד החינוך מאז הפסקת הלימודים בבתי הספר ומוסדות החינוך, ולהגשת הלימודים לילדים שגרים ביישובים ובשכונות שבהם אין תשתית אינטרנט ואין חשמל.

הלמידה בתהליך הלמידה מרחוק שמפעיל משרד החינוך, מתבצעת דרך מחשבים ואמצעי קצה אחרים. אם אין לתלמידים מחשבים בבתי שלהם, או אין תשתית שמאפשרת התחברות רציפה ואיכותית לאינטרנט, אין כל דרך לחיבור למערכות הלמידה מרחוק. המצב המתואר לעיל, פוגע בזכותם השווה של התלמידים לחינוך וללמידה. קיימים במדינה פערים בתחום החינוך בין יהודים לערבים ועל בסיס מעמדי. המציאות שנוצרה מאז הפסקת הלימודים בבתי הספר בתאריך 11.3.2020, גורמת להרחבת הפערים בחינוך בחברה.

משרד החינוך נדרש לפעול באופן מיידי כדי לצייד את התלמידים במחשבים ובאמצעים שמאפשרים להם להתחבר לתהליך הלמידה מרחוק, ולהנגיש את הלמידה מרחוק לתלמידים שחיים ביישובים שאין בהם תשתיות שמאפשרות התחברות רציפה באינטרנט ובראשם ילדים מיישובים בלתי מוכרים בנגב.

ציוד התלמידים במחשבים ובכלים הטכנולוגיים המתאימים ללמידה מרחוק, היא הכרחית במצב הקיים שההערכה היא שתימשך עד פתיחת שנת הלימודים הבאה, אבל גם היא חשובה ליום שאחרי, לאור הצפי בהתברות השימוש בכלים דיגיטאליים ובמחשבים לאחר שמערכת החינוך התרגלה להם במשבר הנוכחי.

נתונים שמלמדים על היקף ועומק הבעיה :

ע"פ מיפוי שנעשה בבתי ספר וברשויות מקומיות בחברה הערבית, כשליש מהתלמידים הערבים מנותקים מתהליך הלמידה מרחוק בשל העדר מחשבים וציוד מתאים לכך בבתייהם. להלן דוגמאות לנתונים שמתייחסים לתלמידים ביישובים ערביים שונים שסובלים מהבעיה, אשר מלמדים על היקף ועומק הבעיה (מקור: מחלקות חינוך ברשויות מקומיות על סמך מיפוי שנעשה במהלך הימים האחרונים בבתי ספר בחברה הערבית): כסייפה 70%, לקייה 50%, חורה 50%, קלנסווה 45-40%, מועצה אזורית אלכטוף (בית נטופה) 40-35%, כפר כנא 30%, רינה 30%, בויעינה-נגידאת 30%, אום אלפחם 25%

גדידה אלמכר 25-30%, כפר כנא 25%, פורדיס 25%, משהד 25%, אכסאל 25%, טמרה 20%, עילבון 20%, נצרת 15% (לא כילל ילדים בגנים ובבתי ספר פרטיים), שפרעם 1000 תלמידים, יפיע 500 תלמידים, דיר אלאסד 484, כאבול 191 תלמידים.

העדר התחברות לאינטרנט בשל בעיות תשתיות בנגב ובישובים שונים:
העדר תשתיות חשמל ואינטרנט בישובים בלתי מוכרים בנגב, מונעת מאלפי ילדים להיות חלק מתהליך הלמידה.
לפי מידע שקיבלנו מרשויות מקומיות שונות, העדר תשתית אינטרנט או קיום תשתיות חלשות שגורמות לבעיות התחברות רציפה, קיים בשכונות וביישובים ערביים שונים.
להלן דוגמאות ליישובים כאלה: ביר אלמכסור, בועיינה-נגידאת, דיר אלאסד, עראבה ויישובים בנגב.

נודה לך על תשובתך העניינית והמהירה.

בברכה,
עאטף מועדי
מנכ"ל ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי

העתקים:
עו"ד מודר יונס, יו"ר הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות
ד"ר שרף חסאן, יו"ר ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי
מר אחמד גבארין, יו"ר הוועד הארצי לוועדי ההורים בחברה הערבית

פניית יו"ר וועדת ראשי הרשויות

המקומיות הערביות אל

משרד החינוך מיום 27.3.2020

ע/3

עמוד 15

اللجنة القطرية لرؤساء السلطات المحلية العربية في إسرائيل
הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל
טלפון: 04 / 6013323 – טלפקס: 04 / 6013322 – פלאפון: 054 / 4645547
هاتف: 04/6013323 – تلفاكس: 04/6013322 – نقال: 054/4645547

nalcci@gmail.com

דחוף

27.3.2020

לכבוד
מר שמואל אבואב,
מנכ"ל משרד החינוך

שלום רב,

הנדון: בקשה להתערבותך המיידית לפתרון בעיית הלמידה מרחוק בקרב תלמידים ערבים שאינם מחוברים לתהליך הלמידה מאז השבתת מערכת החינוך.

אנו פונים אליך באופן דחוף כדי לפעול באופן מידי לפתרון בעיית הלמידה מרחוק בקרב תלמידים ערבים שאין ברשותם מחשבים וציוד היקפי מתאים להתחברות לתהליך הלמידה מרחוק אשר מפעיל משרד החינוך מאז הפסקת הלימודים בבתי ספר, ולהנגשת הלימודים לילדים שגרים בישובים ובשכונות שבהם אין תשתית אינטרנט וואו חשמל.

כידוע לך הלמידה מרחוק שמפעיל משרד החינוך, מתבצעת דרך מחשבים ואמצעי קצה אחרים, ואם אין לתלמידים מחשבים בבתי שלהם, או אין תשתית שמאפשרת התחברות רציפה ואיכותית לאינטרנט, אין כל דרך לקיום תהליך הלמידה מרחוק.

המצב המתואר לעיל, פוגע בזכותם השווה של התלמידים לחינוך וללמידה, ומגדיל את הפערים בתשומות ובתפוקות מערכת החינוך בין החברה הערבית והחברה היהודית.

מהמיפוי שנעשה לאחרונה בבתי ספר וברשויות מקומיות בחברה הערבית, עלה כי כשליש מהתלמידים הערבים מנותקים מתהליך הלמידה מרחוק בשל העדר מחשבים וציוד מתאים לכך בבתי שלהם. להלן דוגמאות לנתונים שמתייחסים לתלמידים בישובים שונים שסובלים מבעיה זו, אשר מלמדים על היקף ועומק הבעיה (מקור: מחלקת חינוך ברשויות מקומיות על סמך מיפוי שנעשה בימים האחרונים בבתי ספר בחברה הערבית):

כסייפה 70%, לקיה 50%, חורה 50%, קלנסווה 45-40%, מועצה אזורית אלבטוף (בית נטופה) 40-35%, כפר כנא 30%, רינה 30%, בועיינה-נגידאת 30%, אום אלפחם 25%, גדידה אלמכר 30-25%, כפר כנא 25%, פורדים 25%, משהד 25%, אכסאל 25%, טברה 20%, עילבון 20%, נצרת 15% (ללא ילדים בגנים ובבתי ספר פרטיים), שפרעם 1000 תלמידים, יפיע 500 תלמידים, דיר אלאסד 484, כאבול 191 תלמידים.

בנוסף למחסור בציוד אנו מזהים בעיה נוספת של העדר תשתיות חשמל ואינטרנט בישובים רבים ובעיקר הישובים הבלתי מוכרים בנגב, אשר מונעת מאלפי ילדים להיות חלק מתהליך הלמידה.

اللجنة القطرية لرؤساء السلطات المحلية العربية في إسرائيل
הוועד הארצי לראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל
טלפון: 04 / 6013323 – טלפקס: 04 / 6013322 – פלאפון: 054 / 4645547
הاتف: 04/6013323 – تليفاكس: 04/6013322 – نقال : 054/4645547

nalcci@gmail.com

לפי מידע שקיבלנו מרשויות מקומיות שונות, העדר תשתית אינטרנט או קיום תשתיות חלשות שגורמות לבעיות התחברות רציפה, קיים בשכונות ובישובים ערבים שונים. להלן דוגמאות לישובים כאלה: ביר אלמכסור, בועינה-נגידאת, דיר אלסד, עראבה וישובים בנגב.

אי לכך, אנו פונים אליך לפעול באופן הבהול ביותר, כדי שמשרד החינוך יפעל לצייד את התלמידים במחשבים ובאמצעים שמאפשרים להם להתחבר לתהליך הלמידה מרחוק, ולהנגיש את הלמידה מרחוק לתלמידים שחיים בישובים שאין בהם תשתיות שמאפשרות התחברות רציפה באינטרנט ובראשם ילדים מישובים בלתי מוכרים בנגב.

על פי הערכתנו היקף המחסור עומד על כ- 100 אלף מחשבים שעלותם מוערכת בין 130-150 מליון ₪, ואנו סבורים כי השקעה זו היא הכרחית לא רק על מנת לעבור את המצב המיוחד שאנו נמצאים בו בצל משבר הקורונה, אלה שהצורך שיירכש עשוי לחולל שינוי בתפיסת הלימודים מרחוק אשר ככל הנראה תלווה אותנו גם בדורות הבאים, ותעצים את ידע התלמידים במחשוב וטכנולוגיה.

נודה לשובתך המהירה.

בברכה,

מוזר יונס

יו"ר הוועד הארצי לראשי

הרשויות המקומיות הערביות

העתקים:

ד"ר שרף חסאן, יו"ר וועדת המעקב לענייני החינוך הערבי

אתמד גבארין, יו"ר וועד המורים הארצי בחברה הערבית